

FOLKLORŞÜNAS MAHMUD ALLAHMANLI,

yaxud keçmiş tələbəm, indiki həmkarım haqqında düşüncələrim

Paşa ƏFƏNDİYEV,
filologiya elmləri doktoru,
professor,
Əməkdar elm xadimi

Mahmud mənim ən sevimli tələbəmdir. Mən ömrüm boyu ondan qaçmışam, diqqət və kömək görmüşəm. Onu övladım qədər istəyirəm. Başqa tələbələr kimi ona da Pedaqoji institutda dərs demişəm. Folkloru ona ilk dəfə mən tədris etmişəm. Onun tələbəlik illəri yadımda qalmayıb. Özü deyir ki, instituta qədəm basanda ilk dəfə Şifahi xalq ədəbiyyatından mühazirəmiz olub və onu Paşa müəllim, siz keçmişiniz. Hətta əlavə edir ki, birinci kursun yaz səsiasında imtahanları verdikdən sonra Bakının kəndlərinə folklor toplamaq üçün getmişik. Çöl praktikasında da deyir ki, Paşa müəllim, siz rəhbərlik etmişiniz. Bunlar mənim yadımda elə də qalmayıbdır. Yüzlərlə tələbələrimin içindən, əlbəttə, indi onu xatırlaya bilmirəm. Ancaq bir sıra əhvalat və hadisələr Mahmudun özünün yadında qalıb. Elə Mahmudun özü ilə bərabər bəzi cəhətləri ötərgi xatırlaya bilirəm. Mahmud çox sakit, mədəni, diqqətli həm də savadlı gənc idi. İnstitutda seminar məşğələlərini də özüm aparmışam. Mahmuda folklorla olan sonsuz məhəbbəti də mən oyaatmışam.

Mahmud Allahmanlı pedaqoji institutu qurtarıb. Ali təhsil nazirliyinin göndərişi ilə Qəbələ rayonuna işləməyə gedir. İki il orada çalışdı. Özü Qazax rayonunun Kəmərlı kəndindəndir. İndi onu Qəbələ kəndlərinin adətleri, ənənələri, necə deyirlər, folklorçu kimi maraqlandırır. Qəbələdə işlədiyi iki ildə yadıma indi düşür, bir neçə dəfə mənim yanıma evə gəlib, öz yaşayışı, vəziyyəti haqqında xəbər verir. Hətta Qəbələdən mənə qoz-fındıq pıy da gətirmişdi. Deməsən, Mahmud Allahmanlı o vaxtdan institutda aspiranturaya girmək üçün hazırlaşmış. Qəbələdə iki il vaxtı qurtaran kimi Mahmud Bakıya, doğma instituta qayıdır, müəllimləri ilə görüşür, arzu və istəklərini bəyan edir. Özünün xahişi və arzusu ilə onu Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasına dissertant qəbul etdik. Onu da əlavə edirəm ki, Mahmud institutun tələbəsi olanda mən filologiya fakültəsinin dekanı idim. Hazırda isə Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının müdiri vəzifəsini aparırdım. Mahmud çox istiqanlı bir tələbə idi, az bir zamanda müəllimlərin rəğbətini qazanır, onların qayğısı ilə əhatə olunurdu. İndi mən həm kafedra müdiri, həm də elmi rəhbəri kimi ona daha çox qayğı

göstərməyə imkan tapmışdım. Mahmud namizədlik dissertasiyası üçün çox lazımlı və məsul bir mövzu götürmüşdü. Aşıq Valeh Azərbaycan aşıq poeziyasının görkəmli və klassik nümayəndələrindən biri idi. Hələ onun haqqında Hüseyn əfəndi Qayıbov, sonra Firudin bəy Köçərli məlumat vermişdilər. Sovet dövründə hətta onun şeirləri də nəşr edilmişdi. Ancaq zəngin yaradıcılığı öz tədqiqatını gözləyirdi.

Mahmud çox səylə, inadla və həvəslə namizədlik dissertasiyasının tədqiqinə başladı. Çox az hallarda mövzu ilə bağlı mənə müraciət edirdi. Aşıq Valeh böyük sənətkardır, hətta XIX əsr rus mətbuatında da onun haqqında məlumat çap olunmuşdu. Aşıq Valehlə əlaqədar böyük və məşhur dastan yaranmışdı. Həm də dastanın təhlili çoxdan özünü gözləyirdi. Ancaq Valehin butası Zərnigar haqqında məlumatımız yox idi. Mahmud çox gərgin əmək sərf edərək fərdi ekspedisiya yolu ilə Zərnigarın şəxsiyyətini aydınlaşdırdı, hətta qəbrini də tapdı, qəbri üzərində olan yazını da oxudu. Bu, gənc alimin ilk tapıntısı idi. Mahmud dissertasiyasını hazırladı, uğurla müdafiə elədi. Mahmud Allahmanlının şəx-

Bütün bu işləri M.Allahmanlı mənim gözlərim önündə həyata keçirirdi. Gəlin bu illərdə M.Allahmanlının ərsəyə gətirdiyi kitabları xatırlayaq: “Şamanla ozan arasında” (1996), “Ozan, aşıq və aşıq” (1997), “Türk dastan yaradıcılığı” (1998), “Din, təriqət və aşıq” (1999), “Şaman, ozan və aşıq” (2002) və s. Bunlar və daha bir neçə kitab bir neçə ilin müddətində dünyaya gəlib. İllərə diqqət yetirən oxucu görəcək ki, M.Allahmanlı necə məhsuldar, inadlı, dərin tədqiqatçıdır. Bunlar kitablardır. Bu kitablara yanaşı, M.Allahmanlı 500-ə qədər məqalə də çap eləmişdir. Bütün bunları nəzərdən keçirəndən sonra istər-istəməz deyirsən ki, M.Allahmanlı tədqiqatçı alim və publisistdir.

Bir gün M.Allahmanlı doktorluq dissertasiyasını mənə təqdim elədi. “Aşıq yaradıcılığının inkişaf mərhələləri”. Mən dissertasiyanı diqqətlə oxudum, qeydlərimi dedim. Kafedranın üzvləri olan 6 (altı) professor da əsəri oxudular, geniş müzakirəsini keçirdik. Beləliklə, M.Allahmanlının doktorluq dissertasiyası ilk oxunuşda müdafiəyə məsləhət bilindi. Bu, gənc, zəhmətkeş, istedadlı alimin ilk uğuru idi. Aşıq

gələcək kölgəni göstərdim. Beləliklə, ürəyim rahat oldu. Çünki Mahmud müəllimin mənə elədiyi yaxşılıqların kiçik də olsa əvəzini çıxma bildim. İndi Mahmud elmlər doktoru və professorudur. Respublikamızın ən görkəmli folklorşünaslarından biridir. Folklorşünaslıq elminin ən çətin və böyük problemlərini həll etməyə qadir bir alimdir.

Mahmud Allahmanlının başqa məqəzullarda da monoqrafiyaları var. Bir neçəsinin adını çəkim; “Ağlın və yaddaşın dedikləri” (2000), “Haqdan yanan ocaq” (2005), “Ədəbi düşüncələr” (2006), “Kımtatar ədəbiyyatı (problemlər, mülahizələr) (2007), “Aşıq Ömərini yaradıcılığı” (2008), “Dilə sevgi-yurda sevgi” (2011), “Folklorşünaslıq məsələləri” (2012), “Rasim Gənzəlinin bədii nəsr” (2012). Alimin son kitabı böyük və milli şairimiz Molla Pənah vaqifə həsr olunub: “Təxəllüsü Vaqif, nəzmi dürəşən”. Molla Pənah Vaqifə həsr elədiyi kitabına görə Mahmud Allahmanlıya türk dünyasının mükafatını vermişlər. Kımtatarların ədəbiyyatı ilə bağlı araşdırmalarına görə Mahmud Allahmanlı Ukrayna Respublikasında Bəkir Çobanzadə adına mükafata layiq görülmüşdür. Beynəlxalq simpozium və konfranslarda türk xalqlarının mədəniyyətinin ayrı-ayrı problemləri ilə bağlı məruzələrlə çıxış edir.

Burada qeyd etməyi lazım sayıram ki, mən və Mahmud müəllim istəklə alimimiz Yaşaq Qarayevin məsləhəti ilə AMEA-nın Folklor İnstitutunda yarım ştat aparıcı elmi işçi kimi işləmişik. Qürurla deyirəm, hər ikimiz bu sevimli məbədi özümüzə doğma saymışıq. Yarım ştat yox, orada bütöv ştatdan artıq işlər görmüşük. Mən yalnız iki cəhətlə kifayətlənmək istəyirəm. İnstitutda dissertasiya müzakirəsində Mahmud müəllimin və mənim rəyim əsas sayılırdı. Folklor İnstitutunda seminar fəaliyyət göstərirdi. Bu seminar ekspert rolunu oynayırdı. Dissertasiyaları müdafiəyə həmin seminar məsləhət bilirdi. Bir neçə il bu seminara Mahmud Allahmanlı rəhbərlik etmişdi.

Folklor İnstitutunda müdafiə şurası var idi. Mən o sovetin həmsədri idim. İnstitutun direktoru Hüseyn İsmayılov sovetin sədri idi. O, ağır xəstələndi. İclasları mən aparmalı oldum, sədrin vəzifəsini mən yerinə yetirirdim. Gün gəldi folklor institutunun rəhbərliyi bircə gündə mənə də, Mahmud müəllimi də institutdan xaric elədi. Bir gün evdə divanın üstündə tək-tənha oturmuşdum. Gözlərim tavana zillənmişdi. Arzular, düşüncələr, xəyallar mənə ağışuna alıb aparırdı, hətta elmi-pedaqoji fəaliyyətimin bəzi anları da gözlərimin önündən keçirdi. Elə bu zaman qarşı döyüldü. Gələcək Mahmud idi. O, çox az, lap çox az hallarda yanıma gəlirdi. Sevindim, söhbətə başladım, mənim tutqun əynim açıldı. Mahmudun əlində qəzet var idi. Dedi ki, Paşa müəllim istədiyim qəzeti gətirmişəm. Yenə dedi ki, Paşa müəllim AMEA həqiqi və müxbir üzvlərin seçkisi üçün müsabiqə elan edilib. Akademiyamızın tarixində ilk dəfə folklorşünaslıq ixtisası üzrə bir yer ayrılıb.

(Davamı 16-cı səhifədə)

N.M.Allahmanlı
P.Ş.Əfəndiyev
Əməkdar elm xadimi,
filologiya elmləri
doktoru, professor

sində Azərbaycan xalq sənətinin yeni bir tədqiqatçısı özünü göstərdi. Buraya əlavə edirəm ki, türk dünyası 2017-ci ili Vaqif ili elan eləmişdi. Azərbaycandan buna yalnız Mahmud Allahmanlı yeni gözəl bir monoqrafiyası ilə gəldi. Məlumdur ki, Aşıq Valeh öz “Cahannamə”sində Vaqif haqqında yazırdı: “Təxəllüsü Vaqif, nəzmi dürəşən”. Mahmud Allahmanlı Valehin bu sözləri ilə monoqrafiyasını adlandırmışdı. Mahmud Allahmanlının namizədlik dissertasiyası “Aşıq Valehin sənət dünyası” adı ilə monoqrafiya şəklində çap olunmuşdur. Mahmudun ilk kitabı idi.

Doğma aşıq sənətimizlə bərabər M.Allahmanlı türk dünyasında bu sənətin doğuşu və inkişafı haqqında axtarışlar apardı. Ozan-aşıq sənəti türk xalqlarının qüruru, iftixarı və şərəfi idi. M.Allahmanlı böyük həvəslə, ehtirasla ümumtürk kontekstində aşıq, ozan, şaman, varsaq və başqa istilahlarda fonda aşıq sənətinin geniş miqyasda tədqiqinə başladı. Azərbaycandan kənara çıxdı, türk dünyasına ayaq açdı, beləliklə, bir-birinin ardınca monoqrafiyalar işığı gördü.

poeziyası türk xalqlarının iftixarı qüruru və şərəfidir. Bu böyük bəşəri sənət qarşılıqlı əlaqələr fonunda inkişaf tapmışdır. Deməli bu əlaqə qarşılıqlı təmas əsasında da tədqiq olunub dünya mədəniyyəti xəzinəsinə daxil edilməlidir, hər bir xalq buna öz töhfəsini verməlidir. Gənc ailm M.Allahmanlının doktorluq dissertasiyası ümumtürk aşıq-ozan sənətinə Azərbaycan xalqı adından verilən hədiyyədir.

M.Allahmanlı dissertasiyasını Ali Attestasiya Komissiyasına təhvil verdi. Bəlkə heç demək lazım deyil, bədxahlər, xainlər, paxıllar ona mane olmağa başladılar. Ona görə də dissertasiya bir müddət gecikdi. Sonra dissertasiyanı müdafiə etmək üçün Milli Elmlər Akademiyasının Folklor İnstitutuna göndərildi. Orada müdafiə şurası vardı. Mən Paşa Əfəndiyev şurasının sədr müavini idim. Sədr, institutun direktoru Hüseyn İsmayılov ağır xəstələndi. İclasları mən aparmalı oldum. Mahmudun dissertasiyasını seminardan keçirdik, oponentləri təyin elədik. M.Allahmanlı çox uğurla dissertasiyasını müdafiə elədi. İclasın sədrliyini mən apardım. İnstitutda mən əlimdən

Paşa müəllim, respublikamızda sizdən böyük folklorşünas yoxdur, bütün Azərbaycan folklorşünaslarının müəllim və ağsaqqalısınız. Mən də kömək eləyim sənədlərinizi hazırlayıb müsabiqəyə təqdim edək. Dedim, Mahmud, əzizim, mən öz mahnılarımı oxuyub qurtarmışam. Bütün varlığım, istedadım, ürəyim və ləyaqətimlə bağrından qopduğum xalqıma xidmət eləmişəm. Doğma folklorşünaslıq elimimizə ləyaqətli töhfələr vermişəm. İndiyə qədər heç kimin eləmədiyi və eləyə də bilmədiyi işlər yerinə yetirmişəm. Mənim vaxtım artıq keçib, qurtarmışam. Xalqımızın yanında üzüm ağ, qəlbim də açıqdır. Mahmud, məndən sonra folklorşünaslıqda sən gəlirsən, sənin böyük gələcəyin var, hələ indidən sonra biz səndən çoxlu elmi-pedaqoji nailiyyətlər gözləyirik, əgər AMEA-nın müxbir üzvü seçilsən daha böyük işlər görərsən. Oraya sənədlərini hazırla və təqdim elə. Mahmud qəti etiraz elədi. Mən ona dedim ki, müsabiqədir, sən tək olmayacaqsan, xahiş edirəm hazırda, sənədlərini müsabiqəyə ver. Nəhayət yola gətirə bildim. O, sənədlərini hazırlayıb müsabiqəyə verdi. O, müsabiqədən keçmədi, dedim Mahmud, fikir eləmə, gələn seçkidə iştirak edərsən, Allah qoysa keçərsən.

İndiyə qədər Mahmud Allahmanlının elmi fəaliyyətindən söz açdıq. Mahmud Allahmanlı eyni zamanda müəllimdir, pedaqoqdur, özü də çox yaxşı müəllimdir. O, belə bir əhvalat danışdı, mən də onu çox çətinliklə xatırlaya bildim. Mahmud deyir ki, Paşa müəllim siz biz tələbələri Bakının orta məktəblərindən birinə pedaqoji təcrübəyə aparmışdınız. Bizi toplayıb vəzifələrimizdən danışdınız və dediniz ki, birinci olaraq

FOLKLORŞÜNAS MAHMUD ALLAHMANLI,

*yaxud keçmiş tələbəm, indiki
həmkarım haqqında düşüncələrim*

təcrübə dərslərini kim demək istəyir, tələbələr dillənmədilər. Siz ikinci dəfə müraciət edəndə dedim ki, mən deyərəm. Sizin köməkliyinizlə dərslər planını hazırladıq. Mən dərslər dedim, dərslər yaxşı alındı. Müzakirə zamanı mənə dediniz ki, Mahmud, sən gələcəkdə yaxşı müəllim olacaqsan. Mən Mahmudu həm də yaxşı müəllim kimi hazırlayırdım. Fikirləşirdim ki, xalq ədəbiyyatımızı yaxşı tədris edənlərdən biri olacaq. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasını mənim əlimdən aldılar, kafedra dağıldı, hələ də özünə gələ bilmir. Nədənə M.Allahmanlıya Şifahi xalq ədəbiyyatından mühazirələr vermədilər. Mən və eləcə də Mahmud özü də indidən də bunun səbəbini ayırd eləyə bilmirik. İndi Mahmud Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatından mühazirələr oxuyur. Əsas mühazirələri "XIII-XVIII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi"ndəndir. Böyük həvəs və məhəbbətlə o, ən ağır, zəngin, mürəkkəb dövr ədəbiyyatımızın mütəxəssisi kimi yetişmişdir. Mənə deyir ki, o dövrdə yaşayıb yaradan ən böyük şairlərimizin şeirlərini əzbərləyirəm. Mən də o dövr ədəbiyyatımıza aid olan bir sıra kitablarımı ona hədiyyə vermişəm.

Əlbəttə, Mahmud çox yaxşı bilir və yerinə də yetirir ki, ali məktəb müəllimi eyni zamanda alimdir. Mahmud kitabxanadan, arxivdən topladığı elmi materiallarla mühazirələrini bəzəyir. Nəticəsi budur ki, Mahmud Allahmanlının şəxsində gözəl, böyük alim və təcrübəli ali məktəb pedaqoqu görürük. Mən şəxsən onun şəxsində ən çox Azərbaycan folklorşünaslığının ən gözəl və məhsuldar tədqiqatçısını görürəm. Mahmud Allahmanlı Allahdan vergi almış alimdir. O, indi hələ çoxlu problemlərinin həllini gözlədiyi Azərbaycan folklorşünaslığının görkəmli nümayəndəsi kimi yetişmişdi. Gəlin ona cansağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq sevincləri diləyək.

14 aprel 2018-ci il